

Váradi üzenet Lipcsei Márta: *Fénygyökerek*, Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2016.

Nagyvárának az irodalomban játszott szerepe Janus Pannoniusig, vagy talán még régebbre nyúlik vissza, modern kori felívelése Ady Endre, Juhász Gyula és a Holnap köréhez tartozó más költők (Dutka Ákos, Emőd Tamás) nevéhez fűződik. Tabéry Géza és Horváth Imre tevékenysége fémjelzi a két világháború közötti húsz év és az azt követő évtizedek váradi irodalmi életét.

Bár hihetetlennek tűnik: Ceaușescu fasisztoid politikája is kitermelte magából a legújabb idők magyar irodalmának helyi művelőit. Fojtott légkörben indult az Ady Endre Irodalmi Kör mint önszerveződő kulturális mozgalom, de ide vehetjük a Kelet-Nyugat című hetilapot és a Várad folyóiratot is.

Nem különös, hogy kiemelkedő értékű műalkotások gyakran represszív közegben, diktatúrában keletkeznek? „A költészet / időhirdetés / felszakadt sötét seb...” – írja Lipcsei Márta nagyváradi költőnő, a Várad alapító szerkesztője, aki ennek az irodalmi hullámverésnek megkerülhetetlenül fontos alakja. A négy és fél évtizede alkotó lírikus a közelmúltban jelentette meg válogatott verseit tartalmazó *Fénygyökerek* című kötetét.

Lipcsei költészetét egyszerre jellemzi a hagyománytisztelet és az újító törekvések iránti elkötelezettség. Gondolatgazdag szonettkoszorú például József Attila, Dsida Jenő, Szabó Lőrinc, Radnóti Miklós költői törekvéseinek nyomdokain születtek. De vannak egészen más típusú alkotásai is. Alámerülve a versek világába, meglepheti az olvasót az a mód, ahogyan költőnk kitárulkozik, párbeszédet folytat a világegésszel; zavarba ejtheti sajátos eszköztára, nyelvezete, amivel művészi formába önti érzéseit, gondolatait, felmutatva autonóm költő-önmagát.

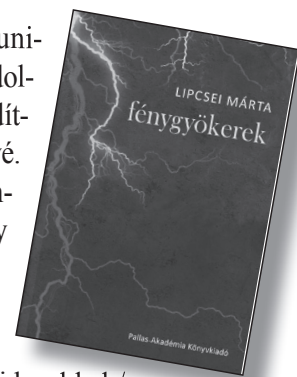
A természettudományokban jártas (költőknél szokatlan módon: kémia–fizika szakos végzettséggel rendelkező) és a lételméleti kérdések iránt fogékony poéta a kozmoszt már-már egylényegűnek tekinti az emberi világgal. A részben ismert, részben ismeretlen, ezért misztikus kozmoszban sajátos színezetet, tartalmat kapnak az emberi érzelmek: örömeink, bánataink, keserűségeink, a szeretet, a szerelem csakúgy, mint a térhez és az időhöz való viszonyulások, a keletkezés és az elmúlás örök kérdései.

A hiperbolizált én rávetül az univerzumra, miáltal a mindenség dolgai részünké válnak, illetve fordítva: mi szervesülünk azok részeivé. Az égi objektumok, jelenségek emberi tulajdonságokat nyernek, vagy ilyenekkel bírnak. A költő sajátos módon antropomorfizál: a társadalmat, a szociális szférát itt a kozmosz testesíti meg: „Porladt idegekkel / s elmével / indulok / a csillagközi / utazásba.” „Közönyös égitesetek / tört árnyak / árnyékok / árnyékkal / növelnek // Kialszanak a / fények / magányosak / leszünk.” A Mindenség eleven létező: „A Világegyetem agyvelejét / sietős / gondolat / feszíti.” Ez alapján érthető az is, hogy Lipcsei Márta költői világából hiányzik a szokványos természetfestés. Nem a szűkebb értelemben vett természet, hanem a szociális szféra fölött irizáló antropomorfizált (?) univerzum: a költő vágyaiból, küzdelmeiből, töprengéseiből, örömeiből és bánataiból teremtett, áhított virtuális világ az igazi. (Feltehetjük magunknak, de megválaszolni aligha tudjuk a kérdést: ha a költő alább szállt volna le a szociális közegébe, ott vajon mi mindenbe ütközött volna bele érzékeny lelke?)

Az univerzum mellett Lipcsei Márta másik nagy „élménye” az Idő: „Véges napok mint fotonok / fényhullámokként folyik / az idő / s benne az elérhetetlen / egyre nő.” Igen, az Idő, amiről nemigen tudjuk, micsoda. Ha csak azt nem, hogy a vágyainkat a végtelenbe röpítő folyamat.

A monumentális költői víziók itt-ott valóságos festményként tárulnak lelki szemeink elé: „A Világ tárul / a Fény övig ér / gyönyörű Síkok / s az ég lezáró kékje / türelmes lelkem / felszabadítja.” Helyenként különösen szépek, magával ragadóak a költőnő metaforái: „Suttog a fű / az örökkévalóság szava / harmat ragyogása”; „Himbálózó mágneses / függöny a fal”. Az ilyen sorok olvastán az agyongyötört olvasó lelke is felszabadul egy pillanatra: „Ott vagyok szabad / hol a két világ / összeér: / a Lélek és a Tér.” „Szabadság-töltésű tér / hullámozó rendszeren át / megduzzadt álmokat / szállít.” [...] „Felszáll a Föld / s az Ég kék rétjei / hálót feszítenek / az Ég azúrban remeg / Jöjj velem!”

Cikázhat-e a költő bárhova és bárhogyan a végeérhetetlenben? Igen, bolyonghat, barangolhat, hiszen a költői szabadság határtalan. Minden azon múlik, hogy az alkotó elme megtalálja-e a maga közlendői-

hez a megfelelő kifejezési formákat. Ugyanis a költészetben, egyáltalán a művészet világában, minden a formán múlik. Megeshet – meg is történt nem egyszer a századok során –, hogy a befogadó képtelen (volt) megfejteni a műben rejlő költői üzenetek jelentéseit, ezért a szóban forgó alkotás nem válthatott, nem válthat ki belőle katartikus élményeket. Egy műalkotás akkor nyílik meg, lesz felfogható, befogadható az olvasó, a műélvező számára, amikor az alkotó és a befogadó közös hullámhosszra kerülnek. Sok olyan esetet ismerünk, amikor az olvasónak vagy a nézőnek hozzá kellett nőnie egy-egy műhöz, illetve újszerű kifejezési formához. Mivel az ilyesmi szellemi erőfeszítést igényel, az utolérés meglehetősen időigényes (lásd például Bartók vagy József Attila egyes műveinek sorsát).

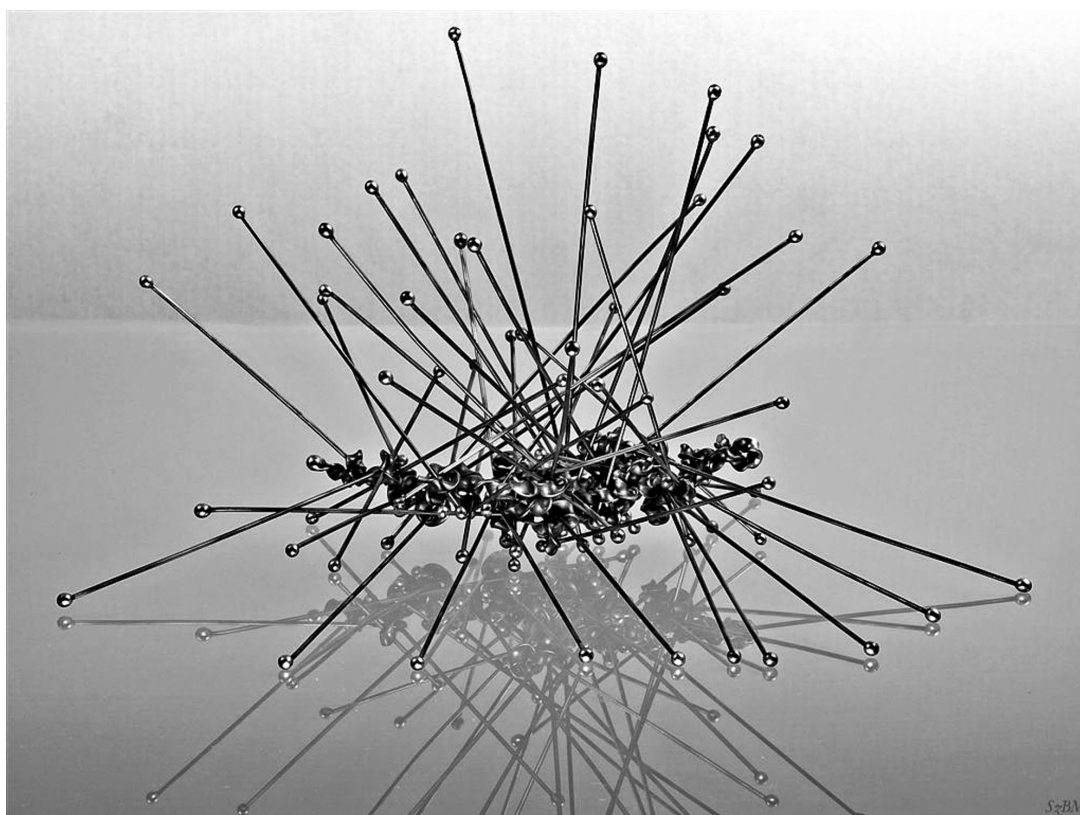
Lipcsei Márta költői világában gyakoriak a kozmikus és az emberi világ egymásba torlódásából születő egyedi és szokatlanul ható szóalkotások. Némelyikük rögvest megragadja a képzeletet, másokat viszont kevésbé sikerülteknek érzünk. Tagadhatatlan tény, hogy az élő nyelv állandóan változik. Hogy aztán a lírikus egyik-másik kreált szava valóban beépül-e a magyar nyelv szókincsébe, vagy pedig ezek a szavak, mint a fellobbanó üstökösök, egy pillanatra

meglepnek vagy elgyönyörködtetnek, utána pedig nyomtalanul eltűnnek a határtalan térben, azt csak a kéréletlenülül múlt idő döntheti el.

A költő verseiben néhol olyannyira meghökkenítő képzettársításokkal találkozunk, hogy valósággal erőt vesz rajtunk a tanácstalanság, a kételkedés, a szorongás: „neutrínofényben / dobbant a jövő.” Ez alapján joggal állíthatjuk, hogy Lipcsei poétikai törekvései a relativisztikus, szkeptikus színezetű eszméknek is teret adnak. De nemcsak azoknak. A költemények szövevényében rábukkanhatunk az embertársaink iránti figyelem parancsoló szükségének a gondolatára is: „Sors várja az / optimizmus / hömpölygő hullámaít / jövő kártyái / kiterítve / s az életben / legfontosabb / lesz a MÁSIK.” Elidegenedett világunkban, ahol az emberközi kapcsolatok hallatlanul sekélyesek, felületiek, a MÁSIK, a mások iránti nyitottság erkölcsi parancs. Mert, bár az élet csupa küszködés, „Mégis csak jó e vénhedt, lomha bolygón!”

Nagyváradai lévén – a költő egy szép versciklust szentel kötetében a szeretett városnak is. Jelezvéen, hogy Várad, Szent László városa – minden történelmi viszontagság ellenére – mégiscsak az otthona (és a mi otthonunk) maradt.

Aniszi Kálmán

Csodapók, 2011